

PIOTR GAWŁOWSKI

DOLIA POTOKU JASIONKA I OKOLICE

PRZEWODNIK

JAWORZE 2010

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne

1. Wiadomości ogólne

1.1 Program Zwiedzania Doliny Potoku Jasionka

1.1.1. Wycieczka piesza, rowerowa lub samochodowa. Trasa: Jasionica – Jaworze Górne–
Jaworze Nałęż – Ranczo Błatnia. Od Jaworza Nałęża wyłącznie piesza lub rowerowa w zimie
narciarska.

2. Atrakcje turystyczne Doliny Jasionki

2.1 Jasionica

2.2 Biery

2.3 Jaworze Górne Galeria i Zbiory Przyrodnicze Państwa Ewy i Krzysztofa Czadrów.

2.4 Gospodarstwo rybackie „Nałęż”

2.5 Przystanek Informacyjny – Dydaktyczny „Jaworze Nałęż”

2.6 Huta szkła

2.7 Hufiec ZHP

2.8 Szlak szklany

2.9 Ranczo Błatnia

2.10 Rezerwat Krajobrazowy „Buczniak”

2.11 Rezerwat Leśny Błatnia

3. Literatura

SŁOWO WSTĘPNE

Niniejszy przewodnik jest kolejnym z przewodników z terenu Karpat Fliszowych, leżących w granicach Polski, opartym na koncepcji pełnej inwentaryzacji krajoznawczej. Tego rodzaju przewodniki niezależnie od celów turystycznych stanowią podstawę do działań w zakresie ochrony środowiska, przede wszystkim od strony dydaktycznej. Stąd szczegółowy przewodnik Jaworze z roku 1992r nie tylko był materiałem źródłowym do późniejszej waloryzacji przyrodniczej Gminy Jaworze z roku 2001 ale także umożliwił budowę trzech ścieżek dydaktycznych po centrum Jaworza oraz przystanku informacyjnego – dydaktycznego „Jaworze Nałęże” w latach 1999 – 2006. Kolejną bardzo istotną cechą takich przewodników jest ich rola inspiracyjna w pogłębianiu badań w różnych dziedzinach nauki jak historia najnowsza, etnografia, archeologia i innych. Również „Przewodnik Jaworze” zainspirował badania Uroczyska Kultowego XVII w. na stokach Góry Borowina z okresu kontrreformacji, huty szkła z XIX w. w Jaworzu Nałężu i zatrzymaniu ofensywy IV Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej w marcu 1945 w Jaworzu Nałężu. Właśnie rola inspirująca na tle funkcji dydaktycznej, sformułowana przez władze Gminy Jaworze jako „Szlak Szklany” jest rolą wiodącą w niniejszym przewodniku. „Niepopelnia błędów ten kto nic nie robi” dotyczy ta zasada z dużym prawdopodobieństwem opracowań takich jak przewodnik szczegółowy, dlatego autorzy będą bardzo wdzięczni wszystkim użytkownikom przewodnika za nadsyłanie uwag na adres:

Urząd Gminy Jaworze

43-384 Jaworze

ul Zdrojowa 82

Uwagi będą wykorzystane przy następnych wydań przewodnika.

1. WIADOMOŚCI OGÓLNE

Położona na Pogórzu Śląskim oraz na północnych krańcach Beskidu Śląskiego u ujścia Potoku Szerokiego zamieszkała dolina, jedynie w najwyższej części nie ma zabudowań. Od tego miejsca Potok Jasienica zmienia nazwę na Potok Jasionka. U wylotu wieś Jasienica będąca siedzibą Gminy o tej samej nazwie. Dolina liczy 9 km długości leży na wysokości 320 – 824 m n.p.m. i ma przebieg pn – pld. w dolnej części i pld. – wsch., pn – zach. w górnej.

Dolina Potoku Jasionka to wyjątkowe nagromadzenie wartości przyrody ożywionej i nieożywionej, w paru dzikich odstępach mającej charakter pierwotnej Puszczy Karpackiej. W dolnej i środkowej partii leży wieś Biery należąca do Gminy Jasienica oraz dzielnica wsi Jaworze – Jaworze Górne, w górnej dzielnica wsi Jaworze – Jaworze Nałęże. Od zachodu graniczy z doliną Potoku Łąńskiego (Łazińskiego) 5 – 200 m, dość stromym stokiem Łazka i jego grzbietu odchodzącego na północ, od południa z Doliną Brennicy poprzez Doliny Potoków Barujca, Jatnego i Chrobaczego, od której oddzielają ją grzbiety Łazka, Czapela, Małej Cisowej, Wielkiej Cisowej i Błatni 300 – 210 m dość stromymi miejscami stromymi stokami. Od wschodu z Doliną Wapienicy 210 m dość stromym stokiem Błatni i 300 m , dość stromym stokiem Przykrej od północy i wschodu z Doliną Potoku Szerokiego i Doliną Potoku Kamiennego 250 m dość stromym stokiem Wielkiej Polany i 250 – 10 metrowymi, dość stromymi miejscami stromymi stokami Bucznika i jego odchodzącymi na północ ramionami. Doliną płynie potok Jasionka o dość czystej powyżej zabudowań pitnej wodzie. Potok Jasionka płynie w dolnym środkowym i górnym biegu kolejno przez żwiry i gliny karpackie wyższe wapienie i łupki cieszyńskie górne, łupki wierzowskie, łupki i piaskowce Igockie, piaskowce godulskie dolne, przez głazy, bloki i małe progi piaskowca godulskiego środkowego i dolnego. Ma on 6 prawobrzeżnych i 7 lewobrzeżnych stałych dopływów. Przez dolną i środkową partię doliny prowadzi linia autobusowa Bielsko – Biała – Jaworze Nałęże, przez Dolną Bielsko – Biała Jasienica. Miejscowościami wyjściowymi do zwiedzania doliny są Jasienica i Jaworze Nałęże. Zimą dolne partie doliny można przejechać na nartach turowych lub biegowych szlakiem czerwonym, harcerskim, albo szklanym. Najwyższe partie od dolin do źródeł tylko dla wprawnych. Uwaga na prace zrębowe.

1.1 PROGRAM ZWIEDZANIA DOLINY POTOKU JASIONKA

Przedstawiony niżej program zwiedzania jest przeznaczony dla wszystkich osób przebywających w Dolinie Potoku Jasionka, zarówno dla tych którzy nie mają zbyt wiele czasu, jak i będący tu przez czas dłuższy na wczasach bądź leczeniu sanatoryjnym.

Zwiedzenie całej Doliny z jej wszystkimi atrakcjami przeciętne wysportowanej osobie zajmie 1,5 dnia. Można jeździć rowerem (pod warunkiem posiadania odpowiedniego sprzętu i kondycji) po trasach pieszych oraz po trasie samochodowej jednak absolutnie nie zaleca się jazdy samochodem po trasach rowerowych, gdyż na niektórych odcinkach tych tras

nawierzchnia jest bardzo zła. Oczywiście trasy piesze można w zimie traktować jako trasy narciarskie.

1.1.1 WYCIECZKA PIESZA, ROWEROWA LUB SAMOCHODOWA. TRASA: JASIENICA – JAWORZE GÓRNE – JAWORZE NAŁĘŻE – RANCZO BŁATNIA. OD JAWORZA NAŁĘŻA WYŁĄCZNIE PIESZA LUB ROWEROWA W ZIMIE NARCIARSKA

Wycieczkę rozpoczynamy w Jasienicy Przystanek autobusowy Przy Urzędzie Gminy „Jasienica Remiza”. Idziemy lub jedziemy na południe, do skrzyżowania z ulicą Międzyrzecką. Tu na rogu tablice upamiętniające ofiary mieszkańców Jasienicy i krzyż drewniany, również ofiary z 10.04.2010r. katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem. Dalej na wschód ul. Międzyrzecką mijając po prawej ul. Akacjową oraz drogę asfaltową prowadzącą pod tunelem pod drogą szybkiego ruchu. Przechodzimy most na Potoku Szerokim. Na wprost zabytkowy budynek dawnej szkoły nr. 109. (por. 2.1.) Tu w prawo odchodzi ul Sikorówka, idziemy lub jedziemy dalej ul Międzyrzecką do skrzyżowania z ul Kościelną. Ulicą Kościelną do góry na wschód. Zwiedzamy Kościół pw. św. Jerzego zabytkowy budynek parafii i cmentarz. Po zwiedzeniu kościoła udajemy się powrotem do ul Międzyrzeckiej. następnie drogą asfaltową na pd. do tunelu dalej na pld. do ul Strumieńskiej a po przejeździe kolejowym i skrzyżowaniu z ul Cieszyńską do ul Cisowej na pld. do Jaworza Górnego.

Jaworze Górne dzielnica Gminy Jaworze, pierwsza wzmianka w latach 60-tych XVI w. nastąpił podział miejscowości Jaworze na trzy dzielnice: Dolne, Górne i Średnie należące do trzech właścicieli: Jana, Melchiora i Aleksandra Jaworskich. Jaworze Górne ma 8,05 km² i 1860 mieszk. Idziemy dalej lub idziemy na pld. Po lewej piękny świątek stoi u dróżki prowadzącej do Galerii oraz Zbiorów Przyrodniczych Państwa Ewy i Krzysztofa Czadrów (por 2.3), poniżej przystanku autobusowego Jaworze Haręża. Naprzeciwko przystanku Jaworze Haręża wylot ulicy Ogrodowej już w Bierach. Tu albo zwiedzamy Galerię i Zbiory a potem skręcamy w ulicę Ogrodową skąd w 10 min można osiągnąć skrzyżowanie z ul Dębową i Graniczną. Rośnie tam piękny dąb pomnik przyrody (por 2.2). Albo dalej ul. Cisową do Jaworza Nałęża tu skręcając w ul Pogodną można w kilka minut dojść do pięknej lipy pomnika przyrody, na prawym brzegu potoku Jasionka ul. Cisowa 19 (por 2.5). Dalej ulicą Cisową mijając po lewej polankę z cisami (por 2.5) naprzeciwko domu ul Cisowa 20. Docieramy do wylotu ul. Góreckiej. Stąd można skręcając w ul. Górecką i przechodząc przez most na Potoku Jasionka zaraz za mostem do góry lewym brzegiem i po prawej zwiedzić ładny kamieniołom piaskowca godulskiego. Wbite na stałe haki świadczą o treningach wspinaczkowych. Po zwiedzeniu kamieniołomu idziemy dalej ul. Górecką do skraju lasu i tu skręcamy ostro w prawo i do góry dróżką trzymając się skraju lasu. Po kilku minutach dochodzimy do pozostałości po dwóch bunkrach bojowych z czasów II Wojny Światowej. Jeden bliższy po lewej stronie dróżki drugi dalszy po prawej. Były to bunkry – ziemianki, dach i ściany drewniane. Drewno dawno zgniło ale zachowały się ich rzuty poziome: prostokątne pomieszczenia z wygiętym pod kontem

prostym korytarzykiem (osłona przed granatami). W kwietniu 1945 wycofywał się tędy wraz z ludnością cywilną oddział niemiecki broniący przed Armia Czerwoną Jaworza Nałęża i otoczenia górskiego Doliny Potoku Jasionka od wschodu i zachodu aż do Błatni i Stołowa. Wracamy do ulicy Cisowej mijając po prawej Gospodarstwo Rybackie (por 2.4) a po lewej pomnik postawiony w 1960 przez harcerzy z Hufca Katowice – Szopienice upamiętniający bitwę pod Grunwaldem. Docieramy do szlaku turystycznego czerwonego i szlaku szklanego oraz do Przystanku Informacyjnego – Dydaktycznego Jaworze Nałęże tu parkujemy samochód i dalej szlakiem szklanym (por 2.8).

2. ATRAKCJE TURYSTYCZNE DOLINY JASIONKI

2.1 JASIENICA

Duża wieś (11,718 km i 4 872 mieszk.) siedziba Gminy o tej samej nazwie, leżąca na Pogórzu Śląskim w Dolinie Jasionki i Jasienicy. Osadnictwo w Jasienicy sięga drugiej połowy XIII w. aktach Biskupstwa Wrocławskiego wzmianki o wsi Jasienicy dotyczą roku 1305, a w roku 1335 miało tu być probostwo nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie o licznie rosnących tu dawniej jesionów. Obecnie Jasienica ma charakter rolno – przemysłowy. Wieś poniosła duże straty podczas II Wojny Światowej, łącznie 40% zabudowań zostało zniszczonych.

Warto zwiedzić kościół katolicki pw Św. Jerzego jednonawowy wzniesiony w roku 1787. Rozbudowany w roku 1864 i 1929. Wyposażenie kościoła późno barokowe przełom XVIII i XIX w. Plebania pochodzi z roku 1786. Oprócz kościoła z zabytków w Jasienicy pozostał jedynie dom nr 109, niegdyś mieścił się tam zarząd folwarku Książąt Sułkowskich potem szkoła podstawowa od roku 1910. Obecnie jest użytkowany przez Parafie Ewangelicką. Na miejscowym cmentarzu grób kpt. Franciszka Barteczka bohatera polskiego przewrotu w Cieszynie dniach 31.10 – 01.11 1918.

2.2 BIERY

Mała wieś w Gminie Jasienica o pow 2 164 km² i 1 233 mieszkańców. Pierwsze wzmianki o Bierach pochodzą z roku 1563. Biery pojawiły się wtedy na mapie Księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego autorstwa Stanisława Porębskiego. Nazwa wsi pochodzi od imienia Biera (Biernat). Sławę Bierom przyniósł Józef Bożek (1782 – 1835), genialny wynalazca mechanik zwany „czeskim” Stephensonem ponieważ biografowie Bożka nie zadali sobie trudu dokładnego sprawdzenia gdzie się urodził i gdzie spędził dzieciństwo. Bożka sponsorował Leopold Szersznik wizytator szkół w Księstwie Cieszyńskim. W roku 1799 Bożek rozpoczął naukę w Cieszyńskim Gimnazjum, następnie studiował w Brnie mechanikę i matematykę potem przeniósł się do Pragi i tu dokonał licznych wynalazków m.in. skonstruował pojazd parowy w roku 1815 na 10 lat przed Stephensonem, łudź parową która wzbudziła sensacje

podczas pokazu na Wełtawie. Pierwszy na kontynencie europejskim skonstruował precyzyjny zegar astronomiczny i wiele, wiele innych wynalazków. Niestety nie przyniosło mu to sławy i uznania. Umarł w biedzie i w osamotnieniu. W Polsce zupełnie zapomniany. Warto w Bierach również zobaczyć piękny okaz pomnikowego dęba o wieku 400 lat wys. 6 m i obwodzie 4 m.

2.3 JAWORZE GÓRNE – GALERIA ORAZ ZBIORY PRZYRODNICZE PAŃSTWA EWY I KRZYSZTOFA CZADRÓW

Jest to miejsce niezwykle. Po pierwsze atmosfera – gościnność i ciepło, ale to dawne staropolskie. Po drugie paradoks mimo, że galeria i zbiory to nie na pokaz. To raczej teatr przedstawienie, gdzie aktorami są przedmioty np. tysiące eksponatów owadów m.in. także wyhodowanych z larw otrzymanych z kilku kontynentów i dzieła sztuki, obrazy i rzeźby, które grają dla kogoś i siebie samych. A teraz podróż w czasie, na razie niedaleko bo tylko do XVIII w. buteleczka jakiejś damy po perfumach. Dziwne kamienie to już epoka kamienna i wióry z obróbki noży i siekier. Obok domu jest zarejestrowane stanowisko archeologiczne nr 8 w Województwie Śląskim. I tu sensacje. Była tu osada, gdzie wytwarzano przedmioty nie ze znanego powszechnie krzemienia, ale z zupełnie innego surowca miejscowego jakim okazał się rogowiec mikuszowicki, a gospodarze czynnie uczestniczą w badaniach archeologicznych jednocześnie pracując w 5 ha gospodarstwie i hodując 8 krów a więc kolejna niezwykłość niewiarygodna pracowitość i niewiarygodna organizacja.

Trzeba też znaleźć czas na odwiedziny mediów z kraju i z zagranicy a także wszystkich chętnych po uprzednim umówieniu. Drogę do niezwyklej galerii i zbiorów wskazuje piękny światek poniżej przystanku Jaworze Haręża przy ulicy Cisowej.

2.4 GOSPODARSTWO RYBACKIE „NAŁĘŻE”

Do niewątpliwych atrakcji turystycznych Doliny Potoku Jasionka należy założone przez pana Zdzisława Byłoka w roku 1995 w centrum Jaworza Nałęża Gospodarstwo Rybackie Nałęże. Będąc oparte na nowoczesnej hodowli pstrąga cieszy się ono szczególnym uznaniem, chyba wszystkich wycieczek turystycznych zbiorowych i indywidualnych zwiedzających dolinę.

Zakładane są tu do osiągnięcia trzy trudne, ambitne, pozornie wykluczające się cele, będące podstawą hodowli ryb w wysoko rozwiniętych krajach. Po pierwsze naturalność. Wyhodowany dorosły pstrąg powinien możliwie jak najmniej różnić się pod każdym względem od pstrąga żyjącego w warunkach naturalnych czyli w górskiej rzece o bardzo czystej wodzie. Po drugie smak. Wyhodowany pstrąg powinien być konkurencyjny pod względem smakowym z pstrągiem hodowanym w hodowlach nastawionych na ilość. Taki cel to udział pstrąga w naturalnym łańcuchu pokarmowym oraz przebywanie w naturalnych warunkach fizyko – chemicznych środowiska. Po trzecie trzeba ciągle doskonalić posiadaną

wiedzę na temat hodowli tak, aby wyhodowany pstrąg był ewolucyjny, żeby nie odbiegał od ustawicznie zmieniających się warunkach przeżycia.

Właśnie za zbliżenie hodowli do hodowli naturalnej gospodarstwo zostało w roku 2002 uhonorowane dyplomem za zajęcie I miejsca w Województwie Śląskim w zorganizowanym konkursie na ten temat. Gospodarstwo jest nastawione na hodowlę pstrąga tęczowego i źródlanego. Narybek jest kupowany u producentów mających warunki fizyko – chemiczne środowiska (wody) maksymalnie zbliżonych do warunków naturalnych. Pasza jest importowana a hodowla ustawicznie monitorowana przez służby weterynaryjne pod względem zgodności z normami krajowymi i europejskimi. Gospodarstwo prowadzi sprzedaż pstrąga smażonego.

2.5 PRZYSTANEK INFORMACYJNO – DYDAKTYCZNY „JAWORZE – NAŁĘŻE”

Przystanek informacyjno – dydaktyczny Jaworze – Nałęże powstał w roku 2005 jako uzupełnienie trzech ścieżek dydaktycznych o zabytkowym parku w Jaworzcu im J. Piłsudskiego i jego zachodniej otulinie. Po pięciu latach funkcjonowania przystanku jego zakres informacyjny uległ istotnemu poszerzeniu. Obszar Jaworza Nałężu liczy 8,69 km², ludność 466. Obszary leśne Jaworza Nałęża podlegają jako obszar „Natura 2000” oraz park krajobrazowy Beskidu Śląskiego. Od przystanku rozpoczyna się szlak szklany „Jaworze Nałęże – ranczo Błatnia” oznaczony niebieską literą „S” prowadzący przez najpiękniejsze partie Potoku Jasionka. Umożliwiający dojście szlakiem turystycznym zielonym i czarnym do przystanku informacyjnego – dydaktycznego „Huta” w Brennej. Poniżej przystanku na prawym brzegu potoku Jasionka znajduje się stała ekspozycja „Huta szkła” z XIX w. Do pomników przyrody wpisanych do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody należy dodać: jodła o obwodzie 230 cm i klon jawor o obwodzie 200 cm w oddziale 160 a w Leśnictwie Jaworze oraz lipa szerokolistna o obwodzie 450 cm przy prawym brzegu potoku Jasionka ul Cisowa 19 i lipa drobno – listna w otoczeniu kaplicy Parafii Rzymsko – Katolickiej Opatrzności Bożej od strony południowej o obwodzie 325 cm. Do proponowanych pomników przyrody należy dodać: lipa przy Kaplicy Parafii Rzymsko – Katolickiej Opatrzności Bożej od strony północnej o obwodzie 280 cm cztery klony na zachód od ww. Kaplicy oraz lipa drobnolistna o obwodzie 4 m własność Kazimierz Bolączka k. posesji nr 38. Również należy umieścić cztery cisy wpisane do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków poz. 188, 128 obwód 95 cm Jaworze Nałęże 24 (własność prywatna w ogrodzie), poz. 129 o obwodzie 129 cm cis o obwodzie 65 cm Jaworze Nałęże 25 (własność prywatna na podwórzu gospodarstwa) poz. 130 grupa dwóch cisów o obwodach 79 i 107cm w pasie drogi Jaworze Centrum – Nałęże obok budynku nr 20.

2.6 HUTA SZKŁA W JAWORZU NAŁĘŻU

Huta działała w pierwszej połowie XIX wieku prawdopodobnie w latach 1825 – 1860. Uległa pożarowi w trakcie produkcji. Była składnikiem majątku hrabiego Maurycego Saint-Genois d'Anneaucourt opartym w całości na surowcach miejscowych: piaskowiec godulski, pozyskiwany był w kamieniołomie na stokach góry Bucznik, w niewielkiej odległości, na wschód od huty. Ze względu na niewielką odległość od kamieniołomu, kamień piaskowcowy, przed umieszczeniem w stosowanym ówczynie rozkruszającym urządzeniem zwanym „Stępa” był już wstępnie rozkruszony za pomocą klinów drewnianych, nasączonych wodą, na terenie kamieniołomu jak również zbierany w odpowiednim granulacie w jego sąsiedztwie. Zachował się niezwieziony wał takiego kamienia i oznaczone miejsce zbierania jako „Szmalozarnia” od niemieckiego słowa „szmelzen” – „topić” na mapie katastralnej Jaworza z roku 1875. Wapno palone uzyskiwane z posiadanych w majątku pieców do wypalania wapna wapienników. Drewno bukowe do wypalania węgla drzewnego dostarczały lasy. Tlenek żelaza do barwienia szkła na kolor zielony występował razem z kamieniem piaskowcowym. Energię wodną czerpano z potoku Jasionka. Prymitywne urządzenia do rozkruszania i rozdrabniania stępa występowało na początku procesu produkcyjnego. Składano się ono z wydrążonego pnia obitego grubą blachą i okutego żelazną obręczą oraz ze „Stępora”, tj. ubijaka żelaznego lub młota. Stępa mechaniczna napędzana była energią wodną, w tym celu budowano przy potokach o odpowiednim spadku kanał w którym instalowano koło młyńskie nasiębiejne lub podsiębiejne, Koło to przenosiło energię wodną za pomocą wybrzuszenia mimośrodowo lub odpowiedniego zęba na trzon stępora. Stępy stosowano w tzw. leśnych hutach szklanych, gdzie podstawowy surowiec do wytopu szkła krzemionkę w postaci piasku kwarcowego pozyskiwano z kamienia piaskowcowego. Kamień piaskowcowy najpierw był w stępie rozdrabniany do formy piasku, a następnie po wyflukaniu, oddzielony od skalenia, jako piasek kwarcowy umieszczony był w piecu topniczym. Do otrzymania pożądanej masy szklanej używano pieców o prymitywnej konstrukcji (piece komorowe) opalanych węglem drzewnym. Piece były bardzo opałochłonne ze względu na konieczność uzyskania potrzebnej temperatury wytopu 1300 °C - 1500 °C i czas trwania procesu – 12 godzin (usuwanie zanieczyszczeń). Po uprzednim bezpośrednim stopieniu piasku kwarcowego z wapnem palonym i ewentualnymi innymi składnikami w piecu wannowym oraz usunięciu zanieczyszczeń, masę szklaną przenoszono w tyglach kamiennych lub w kamionkach z gliny szamotowej i ustawiano w piecu komorowym na ruszcie nad paleniskiem. Po stopieniu i uzyskaniu właściwej temperatury przez boczny otwór pobierano masę tzw. „Cybuchem”. Była to rura żelazna o długości 1,25m i średnicy 0,3cm na jednym końcu cybucha był drewniany ustnik chroniący wargi szklarza przed poparzeniem wydmuchując i odpowiednio kształtując płynną masę otrzymywano żądany wyrób. Ze znalezionej stłuczki szklanej na terenie produkcyjnym huty wynika, że produkowano głównie szkło proste o różnym odcieniu zieleni oraz szkło bezbarwne. Szkło bezbarwne służyło do wyrobu szyb natomiast szkło kolorowe przeznaczano na szklanki na piwo i wino. Cała produkcja szła na potrzeby majątku który według zachowanej inwentaryzacji z roku 1822 miał m.in. 7 szynków i 10

karczem. W roku 2010 Urząd Gminy w Jaworzu wybudował na miejscu lokalizacji dawnej huty szkła stałą ekspozycję oparta na trzech elementach:

1. Makiety pieca komorowego do wytopu szkła, używanego w okresie działania huty
2. Tablicy z rysunkiem pokazującym działanie stępy wraz z opisem
3. Zbioru znalezionej stłuczki szklanej pochodzącej z terenu działalności produkcyjnej huty.

Dojście do ww. ekspozycji umożliwia szlak o niebieskich literach „H.S.” na białym tle poprowadzony od tablicy Przystanku Informacyjno - Dydaktycznego „Jaworze Nałęże”.

Tak zorganizowana ekspozycja będąc jednocześnie istotnym elementem szlaku szklanego łączącego inne zabytkowe huty szklane, niewątpliwie podnosi atrakcyjność turystyczną Jaworza Nałęża.

2.7 HUFIEC ZHP

Interesująca atrakcja turystyczna położona na lewym brzegu Potoku Jasionka za miejscem wypoczynkowym z wiatą „Nad Jasionką” na szlaku szklanym. W roku 1967 przyjechali tu po raz pierwszy harcerze z Hufca Katowice – Szopienice i jak piszą „piękna dolina rzeki Jasionki zauroczyła nie tylko przybyła tam kadrę ale i uczestników obozów. Postanowiono zaobozować tam jeszcze raz i jeszcze raz” . To dało początek budowy bazy obozowej nazwanej „Ośrodek Hufca ZHP Katowice w Jaworzu Nałężu”. Ośrodek prowadzi działalność całoroczną ze szczególnym nasileniem w okresie wakacyjno – letnim.

Charakterystyka ośrodka:

Adres:

Ośrodek Hufca ZHP Katowice w Jaworzu Nałężu

43-384 Jaworze Nałęże ul Grabka 1

woj. śląskie

Tel 33 8172 339

Obiekty zabudowy stałej

a) pawilon stołówki z zapleczem kuchennym i magazynowym o pow. zabudowy 216 m² w tym jadalnia 76 m²

b) magazyn sprzętu 216 m²

c) pawilon mieszkalny o pow. zabudowy 216 m²

d) zestaw kontenerów sanitarnych dla obozowisk pod namiotami – pow. zabudowy 72 m²

e) obiekt zaplecza kwatermistrzowskiego – pow. zabudowy 84 m²

Uzbrojenie techniczne obiektów

Obiekty stałe wyposażone są w sieć instalacji elektrycznej o 268 punktach odbioru w tym oświetlenie – 180 punktów, gniazdka dwufazowe – 76 i trójfazowe – 12 pkt. Ośrodek posiada własne ujęcie wody z rozprowadzaniem instalacji wodnej do 75 punktów odbioru. Dla celów higieniczno – sanitarnych zainstalowanych jest 55 baterii z ciepłą i zimną wodą. Dla celów technologicznych kuchni i zaplecza 20 punktów rozprowadzenia wody. Ośrodek jest skanalizowany i wyposażony w zbiorniki bezodpływowe o pojemności 120 m³. Do ośrodka doprowadzona jest sieć gazu średnisprężonego, do której jest on podłączony. Dysponuje własną siecią rozprowadzenia gazu dla urządzeń kuchni i zaplecza. Posiada łącze telefoniczne ze stacją końcową o numerze 33 8172339.

Baza noclegowa

Pawilon mieszkalny dysponuje miejscami sypialnymi w pokojach 4, 6, i 8-mio osobowych. Stanowi zamknięty kompleks z dwoma niezależnymi wejściami i węzłami sanitarnohigienicznymi. Ośrodek dysponuje kompleksowym wyposażeniem w sprzęt dla dwóch jednostek obozowych pod namiotami po pięćdziesiąt osób każda.

Obiekty sportowo – rekreacyjne

- boisko do siatkówki, kosza, kometki i piłki nożnej (niewymiarowe)
- atrakcyjne tereny nadleśnictw – Ustroń i Bielsko – Biała do gier terenowych i rekreacji
- Harcerski Szlak Turystyczny – oznaczony literą zielone „H”
- trasy biegów narciarskich
- trasy dla rowerów górskich
- trasy spacerowe
- w sezonie zbiory runa leśnego

2.8 SZLAK SZKLANY

Szlak szklany zaczyna się przy przystanku Informacyjno – Dydaktycznym „Jaworze Nałęże” (por 2.5). Oznaczony jest dużą literą „S” w kolorze niebieskim prowadzi Doliną Potoku Jesionka aż do jej źródeł i kończy się na Ranczo Błatnia powyżej źródeł (por. 2.9). Czas przejścia (bez odpoczynku) 2 godziny z powrotem 1,45 min. Zaraz na początku atrakcja turystyczna – stała ekspozycja Huta Szkła z XIX w. (por. 2.6). Dojście ścieżką w dół od tablicy

Przystanku Informacyjnego – Dydaktycznego „Jaworze Nałęże” przez polanę obok drzew pomnikowych, klony – jawory do prawego brzegu Jasionki i dalej ścieżką w dół w prawo przy brzegu do terenu ekspozycji projektowane jest tu miejsce wypoczynkowe. Po zwiedzeniu ekspozycji wracamy do góry i obok kaplicy do góry na płd. razem z czerwonym szlakiem turystycznym prowadzącym na Błatnię, przekraczając mostkiem prawy dopływ Jasionki tu po prawej ładna polana z wiatą i napisem „Nad Jasionką” – kolejne miejsce wypoczynkowe. Po lewej parking, dalej droga asfaltową przekraczając mostkiem Jasionkę na jej lewy brzeg. Z mostku nad Jasionką widać bardzo ładne, efektowne płyty piaskowca godulskiego dolnego odchodzące od jej prawego brzegu. Mijamy budynek leśniczówki Nadleśnictwa Ustroń a po lewej interesująca atrakcja: Ośrodek Hufca ZHP Katowice w Jaworzu Nałężu (por. 2.7). Można tu po uprzednim umówieniu skorzystać z kuchni lub wyżywienia i ewentualnie noclegu. Żegnamy się ze szlakiem czerwonym, który odchodzi w prawo na zach. do góry na stoki góry Łazek. Idziemy dalej drogą dnem doliny razem ze szlakiem harcerskim oznaczonym literą dużą zielone „H” na białym tle. Koniec asfaltu, zaczyna się utwardzona droga gruntowa. Po lewej na „Polanie u Grenia” na prawym brzegu Jasionki bardzo ładny obiekt, nawiązujący stylistycznie do architektury regionu wybudowany w roku 2009. Razem ze szlakiem harcerskim, do góry drogą utwardzoną na polanę gdzie szlak harcerski odchodzi w prawo na stoki Czupla. Tu planowane jest kolejne miejsce wypoczynkowe we współpracy z Ośrodkiem Hufca ZHP. Za polaną przechodząc mostkiem Jasionką wychodzimy na kolejną ładną polanę. (Idąc stąd drogą w lewo do góry na wsch. można wyjść w kilka minut na Polane Osiedla Grabka gdzie rośnie potężna kilkusetletnia lipa, proponowany pomnik przyrody przy obejściu pana Kazimierza Bolączki dom nr 388. Tu również bardzo ładnie zachowane oryginalne sklepienie z ciosów piaskowcowych, osobno stojącej piwniczki. Schodzimy w dół dróżką na zach. i dalej do góry szlakiem zwiężającą się Doliną Jasionki jej prawym brzegiem). Przez polane do góry na kolejną polanę po lewej z zabudowaniami. To miejsce nazywa się „U Kubaczki do kąta”. Dolina jest tu bardzo wąska a dodatkowo od południa zamyka ją ściana grzbietu Błatni tak, że w styczniu słońce świeci tylko 15 minut. Dalej do góry przechodząc mostkiem na lewy brzeg na dużą polanę – składowisko drzewa. Tu planowane jest kolejne miejsce wypoczynkowe. Teraz przechodząc po płytach brodem Jasionkę i jej prawobrzeżny dopływ idziemy dość stromo dróżką leśną treawersem do góry. Po prawej – piękna, potężna jodła kwalifikująca się do objęcia jej ochrona jako pomnik. Ciągłe do góry stromo drogą leśną skręcając na wsch. do drogi trawersującej którą prowadziła, popularna kiedyś do lat 90-tych trasa biegu narciarskiego Ondraszka „B.O”. Teraz w prawo trasą „B.O” i szlakiem zaraz w górę dość stromo do żółtego szlaku turystycznego Jaworze – Błatnia. Dalej w prawo na południe razem ze szlakiem żółtym, skręcając Pod Siodłem Pod Przykrą , na zach. na tzw. szlak chatkowy do dawnego schroniska studenckiego Politechniki Gliwickiej pn „Wysoki Zamek”, oznakowanego jako dwa zielone prostopadłe do siebie prostokąty na białym tle. Szlakiem chatkowym dochodzimy do oznakowanego źródła Jasionki „Bartek” w użytku ekologicznym pn „Uroczysko Jasionka”. Uroczysko opisane na tablicy Przystanku Informacyjno – Dydaktycznego (por 2.5). Dalej na

zachód do wyraźnej drogi i drogą do góry trzymając się znaków chatkowych na grzbiecie między Błatnią a Wielką Cisową do Ranczo Błatnia. Tu koniec szlaku szklanego. Można stąd kontynuować wędrówkę idąc na pod. w dół turystycznym szlakiem zielonym a potem czarnym do centrum Brennej. W centrum Brennej projektowany przystanek Informacyjno – Dydaktyczny „Huta” upamiętniający istniejącą tu niegdyś hutę szkła z XVII w. Przejście z Ranczo Błatniej do centrum Brennej 1 godzinie, z powrotem 1 godzina 20 minut.

2.9 RANCZO BŁATNIA

Kolejna atrakcja turystyczna Ranczo Błatnia, znajduje się na końcu szlaku szklanego, tuż poniżej szczytu Błatniej (917m) na wysokości 852 m.npm. Jest to gospodarstwo agroturystyczne oparte o stadninę koni. Można tu odpocząć przy kominkach, pojeździć konno po górach, szczególnie, po polanach szczytowych góry Błatnia i Wielka Cisowa (872 m) skąd roztaczają się wybitnie atrakcyjne widoki obejmujące 360°, panoramiczne. Na terenie Beskidu Śląskiego jest tylko kilka szczytów o takich walorach widokowych. Ranczo oferuje smaczną domową kuchnię, oraz 50 pokoi noclegowych o różnym standardzie. Organizowane są imprezy okolicznościowe w zależności od sezonu: pieczenie barana, pieczenie świni, pieczenie kity, kuligi. Można też prowadzić szkolenia dla grup zorganizowanych. Prowadzona jest nauka jazdy konnej. Dla dzieci jest mały plac zabaw oraz lotki. W sezonie letnim Ranczo oferuje możliwość dowozu (odpłatnie). Rok powstania 1998 właściciel – pani Dorota Iskrzycka – Kowalczyk. Adres internetowy: www.ranczoblatnia.pl (tel 33 8558777).

2.10 REZERWAT KRAJOBRAZOWY „BUCZNIK”

Rezerwat krajobrazowy Bucznik został zaprojektowany w wyniku przeprowadzonej w roku 2001 waloryzacji przyrodniczej Gminy Jaworza dla obszarów przyrodniczo cennych Jaworza Nałęża (por 2.5).

Proponowany rezerwat krajobrazowy „Bucznik” około 12 ha, utytułowany jest na obszarze góry Bucznik (683 m n.p.m.) we wschodniej części Jaworza Nałęża. Rezerwat Krajobrazowy „Bucznik” zaprojektowano w celu ochrony ze względów naukowych, dydaktycznych i społecznych naturalnego krajobrazu górskiego o wysokich walorach estetyczno – widokowych, którego najistotniejszym składnikiem jest naturalna szata roślinna reprezentowana przez żyzną buczynę karpacką oraz kwaśną buczynę górską. Poza tym występują tutaj następujące zbiorowiska roślinne: zbiorowisko ze świerkami pospolitymi, zespół naparstnicy purpurowej i wierzbowki koprzyca, łąka świeża, borówczysko czernicowe.

Za najcenniejszą wartość przyrodniczą projektowanego rezerwatu krajoznawczego należy uznać oddział 168 naturalny charakter krajobrazu regla dolnego na który decydujący wpływ posiada szata roślinna tj. występowanie dobrze zachowanych fragmentów buczyny z

udziałem drzew pomnikowych m.in. buka o średnicy 124 cm w pierśnicy, dorodnej jodły o średnicy 80 cm wiązu górskiego o średnicy 107 cm i jawora o średnicy 101 cm. – Występowanie chronionych gatunków roślin naczyniowych tj. parzydła leśnego, podrzenia żebrowca, storczyka Fuchsa, kruszczyka szerokolistnego, podkolana białego, naparstnicy purpurowej, marzanki wonnej, pierwiosnki wyniosłej.

- Cenny ekotyp buka, którego drzewostany będące drzewostanami nasiennymi wyłączonymi i nasiennymi gospodarczymi stanowią bazę dla nasion umożliwiających hodowanie nowych pokoleń drzewostanu o ulepszonej jakości oraz bazę wyboru drzew dostarczających do zakładania plantacyjnych upraw nasiennych i upraw nasiennych oraz do hodowania szczepów z których zakłada się plantacje nasienne.

Świadczy to że rezerwat krajobrazowy Bucznik jest dobrze zachowanym fragmentem pradawnej Puszczy Karpackiej. Obecnie obszar rezerwatu podlega ochronie jako obszar „Natura 2000” oraz Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego.

2.11 REZERWAT LEŚNY „BŁATNIA”

Do objęcia ochroną jako rezerwat leśny proponowany jest obszar o powierzchni ok. 40 ha, położony w Brennej, w podszczytowych partiach zbocza Błotnego. Jest to teren opadający w stronę doliny potoku Jasionka, na wysokości 570 – 900 m n.p.m., a celem ochrony jest zachowanie płatów zespołu buczyny karpackiej. Miejscami na zboczu o dużym nachyleniu występują wychodnie skał fliszu karpackiego. Skład florystyczny jest stosunkowo dobrze zachowany, wielogatunkowy, z dominującą wiosną czosnkiem niedźwiedzim. Rośliny chronione w proponowanym rezerwacie to: widłak goździsty, podrzeń żebrowiec, dziewięciśli beztodygowy, śnieżynka przebiśnieg, paprotka zwyczajna, goryczka trojeściowa, czosnek niedźwiedzi, marzanka wonna.

Proponowany rezerwat jest zlokalizowany na północny zachód od schroniska i szczytu Błotnego. W/w. obszar został zgłoszony jako rezerwat leśny w Nadleśnictwie Ustroń.

LITRATURA

1. M. Barański

Beskid Śląski pasma Klimczoka i Równicy

Wyd. PTTK Kraj

Warszawa 1995

2. A. Dorda (red)

Osobliwości i atrakcje przyrodnicze Beskidzkiej 5

Cieszyn 2009

3. P. Gawłowski (red)

Jaworze. Przewodnik Urząd Gminy w Jaworzu i Towarzystwo Miłośników Ziemi Jaworzańskiej

1992

4. J. Roik Ewa i Krzysztof Czadrowie

Twórcy sztuki z przyrodą w roli głównej

Maszynopis ze zdjęciami

Jaworze 2007